

lások propaganda terjedése, ezt nem használták fel céljaik elérésében. Egyházi, hitélet-ről még karácsonykor sem lehetett olvasni, pedig a karácsony úgy is, mint német hagyományos ünnep, az embereknek szilárd lelki támaszt adott. A húsvétot is megfosztották vallási jelentőségétől. A „Moldva” és az „Odesskaja Gazeta” rövid híreket közölt a hitélet eseményeiről, de a sajtó tulajdonképpen teljes egészében a háborús propagandát szolgálta.

A zsidóüldözés Odesszában

Közvetlenül a megszállás után, 1941. október 17-én a román hatóságok elrendelték a zsidó lakosság összeírását, és 3-4 ezer embert agyonlőttek. 1942 februárjára Odesszát „zsidómentessé” nyilvánították. Még 1941-ben kezdődött a deportálás a koncentrációs táborokba.

Odesszában az egyházi vezetők tudtak a zsidók helyzetének komolyságáról. Egyetlen lehetőség kínálkozott a zsidóság menekülésére, az életmentésre: a kereszténység felvétele. Azokat, akik ezt megtették, a megsemmisítő tábor helyett családjukkal együtt a Bugon túlra telepítették. Még itt is fenyegetett a munkatáborba zárás veszélye. A katolizált zsidóknak egy ideig az országban kellett maradniuk.

A helyi sajtóban alig lehetett olvasni az odesszai zsidóüldözésről. Az újságírók a lapok hasábjain ilyen zsidóellenes kijelentéseket tettek, hogy pl. a zsidók az „anarchia ügynökei”, „az ördög eszközei”, „a Szovjetunió ellenségei”, s ezt nemcsak a háború alatt művelték, hanem kezdettől fogva, mióta a zsidók „uralkodnak”. Ezek az antiszemita propagandát szolgálták, a zsidókat menekülésre készítették.

Összehasonlítva a három keresztény missziót, feltűnik, hogy a román ortodox függése volt a legerősebb a politikai hatalomtól. A lutheránusok, akiknek missziója Erdélyből érkezett, és Bukarest erős ellenőrzése alatt állt, mégsem válik a romanizációs szándék eszközévé.

A román „laissez-faire” politika lehetővé tette a vallás kibontakozását, szemben a német politikával, mely semmi teret nem hagyott a vallás, a hitélet gyakorlására.

A szovjet csapatok előnyomulása véget vetett a transznisztriai román megszállásnak. Dél-Ukrajnát 1944-ben, a tavaszi offenzíva során elfoglalták a szovjetek, márciustól a németek is megkezdték a visszavonulást nyugat felé.

Tarján Miklós

Horvát nemzetiségű hallgatók a prágai cseh egyetemen 1882 és 1918 között

Agičić, Damir: Hrvatski studenti na českom sveučilištu u Pragu 1882–1918. godine. = Časopis za suvremenu povijest, 30. god. 1998. 2. no. 291–315. p.

1882 (ebben az esztendőben vált szét cseh és német nyelvű egyetemmé az addig egységes prágai felsőoktatási intézmény) és 1918 között összesen 444 horvát nemzetiségű hallgató iratkozott be a cseh tannyelvű változatba. Közülük 206-an származtak Horvátországból, 203-an Dalmáciából és 35-en Isztriából. Vallásilag túlnyomórészt (86,5%) a római katolikus egyházhoz tartoztak. Soraikban 53 pravoszláv, 4 régi katolikus, 2 evangélikus és egy zsidó vallású hallgató fordult elő.

Legtöbben (290-en) a jogi karra iratkoztak be. Rajtuk kívül 91 bölcsész és 63 orvos-tanhallgató látogatta a prágai cseh egyetemet. Noha ők tették ki a legszámosabb horvát hallgatói csoportot, meg kell jegyezni, hogy Prágában a német egyetemen, a műszaki és művészeti főiskolákon is előfordultak horvátok. Ők ugyan kimaradtak a megadott számlásból, ám szükségszerűen és szívesen igazodtak a cseh egyetemre járókhoz.

A prágai cseh egyetemet látogató hallgatóság 1895-ben és 1896-ban tett szert politikai arculatra. 1895 őszén ugyanis amikor a király meglátogatta Zágrábot, az ottani egyetem hallgatóinak egy csoportja letépte, majd meggyújtotta a magyar lobogót. Akik ebben az akcióban részt vettek, ugyan erősek és szervezettek voltak, de nem voltak sokan: nincs semmi alapja annak, hogy egyes szerzők „felfújják” számukat.

A csoportot mindenestre kizárták az egyetemről. Tagjainak megsegítésére hazafiúi gyűjtés indult. A kizártak egy hat fős csoportja – vezetőjük, az éppen hat hónapos börtönbüntetését töltő Stjepan Radić tanácsára – már 1895 végén megjelent a prágai cseh egyetemen, majd 1896-ban kétszer annyian követték őket.

A zágrábi kizártaknak általában tetszettek a prágai viszonyok: részint „Paris en miniature” epitetonnal illették Prágát, részint a prágai egyetemet a Monarchia szláv hallgatóinak központjául kiáltották ki. Ennek ellenére látták az itteni élet árnyoldalait is. Valaki közülük azt írta Radićnak, hogy „korántsem minden olyan rózsaszín, mint ahogyan beszélni szoktak róla”.

Egy időben a horvát hallgatókat a cseh közélet neves szereplője, František Hlaváček (1878–1974) teljes odaadással karolta fel. Cseh nyelvelkéket adott nekik, gyakran beszélgetett, konzultált velük. Szervezőképességét annak a két horvát folyóiratnak a „megalapításában” is kamatoztatta, amelyet Zágrábban terveztek meg, de Prágában adtak ki. Az egyik címe *Hrvatska misao* (Horvát Gondolat) volt, a másiké pedig *Novo doba* (Új Kor, amely címevel Masaryk Naše doba – Korunk című orgánumának címére emlékeztetett).

A *Hrvatska misao* 1897 tavaszán indult, majd ugyanazon év decemberétől *Novo doba*-ként folytatódott. Ez is kérész életűnek bizonyult, mindössze tíz szám jelent meg belőle, miközben három dupla száma látott napvilágot.

A két folyóirat közötti különbségek: a *Hrvatska misao* apolitikusabb, „szépirodalmibb” orgánum volt, a *Novo doba* – mondhatni – harcosabb és „pánszlávabb”. A horvátországi vezető sajtó mind kevesebb megértést tanúsított e hallgatói sajtópróbálkozások iránt, melyekre rendkívüli hatással voltak T. G. Masaryk eszméi és útmutatásai.

Az egyetemi, sőt a középiskolai ifjúság körében annál népszerűbb volt a két orgánum. Nem utolsósorban nekik köszönhető, hogy mind többen iratkoztak be a prágai cseh egyetemre közülük. (Különösen sokan jelentek meg Prágában 1908-ban és 1909-ben. Ennek az volt az oka, hogy nyugdíjba helyezték Dj. Šurmin professzort, a népszerű jogászt.)

Az említett orgánumok körül a horvát politika jövőndő képviselőinek egy csoportja (S. Radić, M. Heimerl, I. Lorković, S. Pribičević stb.) tevékenykedett.

A dolgozat szerzője kívánatosnak tartja, hogy tovább folytatódjék a többi prágai egyetem és főiskola, illetve az Osztrák–Magyar Monarchia többi felsőoktatási intézménye vonatkozásában a hallgatói populációk feltárása. A horvát nemzet kultúrtörténete válnék ismertebbé az újonnan feltárt tényeknek, adatoknak köszönhetően.

Futala Tibor